

Hefbomen

voor verandering

Jade Salhab
ARCHITECT-STEDENBOUWKUNDIGE
BUUR

Dr. Katrien Theunis
ARCHITECT-STEDENBOUWKUNDIGE
MEDEWERKER IDEA CONSULT

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een eigen planningssysteem, maar geen duidelijke ruimtelijke visie om de uitdagingen van de komende decennia aan te gaan. De tijd is rijp voor een nieuw gewestelijk ontwikkelingsplan, met uitgesproken keuzes en een efficiënt en flexibel uitvoeringsinstrumentarium.

Sinds de staats hervorming van 1988 is ruimtelijke ordening een bevoegdheid van de gewesten. Drie jaar later (1991) bekrachtigde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) zijn eigen planningsinstrumentarium, gedeeltelijk gebaseerd op de nationale wet stedenbouw (29 maart 1962).

Het Gewestelijk Ontwikkelingsplan (GewOP) is het belangrijkste planningsinstrument voor de ruimtelijke ordening van het Brusselse grondgebied. Het GewOP gaat niet over bodembestemmingen, maar formuleert een ruimtelijke

visie op de stad en een beleidsmatige aanpak van verwachte sociale ontwikkelingen. In die zin is het vergelijkbaar met de structuurplanning in Vlaanderen. Het GewOP wordt voor de duur van een bestuursperiode (vijf jaar) als een navigatiekaart vastgelegd.

STADSVLUCHT KEREN

De belangrijkste doelstelling van het eerste GewOP (1995) is de stadsvlucht keren. Dat leidt tot beleid met veel nadruk op huisvesting en renovatie van de openbare ruimte in het historische stadscentrum en zijn directe omgeving. De tweede stadsgordel komt amper in beeld. Het GewOP bevestigt de rol van de kanaalzone als industriële ruggengraat van de stad - met uitzondering van het centrale deel, waar de barrière van het kanaal moest worden opgeheven voor residentiële ontwikkeling.

Het eerste GewOP wordt gekenmerkt door een traditionele concentrische visie op de stad. Het plan is een duidelijke reactie op de toenmalige crisis van het stadscentrum en streeft naar het herstel van een stedelijke

identiteit. Het formuleert een heldere en eenduidige visie, en kiest de juiste prioriteiten. Maar het plan negeert de complexiteit van het Brussels Gewest en zijn historische polycentrische structuur, gegroeid vanuit de negentien gemeenten.

Het Brusselse planningssysteem heeft een drievoudige structuur. Het bestaat uit een gewestelijk ontwikkelingsplan dat in een gewestelijk bestemmingsplan (GBP) wordt omgezet en door een gewestelijk mobiliteitsplan (IRIS) wordt ondersteund. Dat laatste bepaalt waar investeringen moeten plaatsvinden om een infrastructuurnetwerk te realiseren dat spoort met het ontwikkelingsplan. De kracht van dit driedelig Brussels planningssysteem hangt uiteraard af van de kwaliteit van de verschillende plannen zelf, maar vooral van hun onderlinge samenhang. (figuur 1)

PERTINENTE ANALYSE, WEIFELLENDE VISIE

Bij de herziening van het GewOP in 2002 wordt de politiek van stadsrevitalisering met de focus op stadsrevitalisering voortgezet. Maar niet alleen het centrum en de kanaalzone (rangeerstation Schaarbeek Vorming, Tour & Taxis, Kanaal, Zuid en Vorst) werden aangemerkt als gebieden voor versterkte stedelijke ontwikkeling. Ook grote zones in de tweede stadsgordel worden voor herontwikkeling geselecteerd (Delta Josaphat, VRT-RTBF, Heizel). Het GewOP legt de toekomstige functies voor deze gebieden nog niet vast, maar definieert ze als Hefboomgebieden. Voor zo'n gebied moest een Richtschema worden opgemaakt. Na grondig onderzoek moest dat leiden tot een specifieke oplossing voor het betrokken stadsdeel. De tweede versie verdiepte niet alleen de doelstellingen van het eerste GewOP, het legde ook nieuwe klemtonen: impliciet wordt de centralistische lezing van de stad door een polycentrische lezing van het hele gewest vervangen. (figuur 2)

De introductie van het begrip Hefboomgebied - en vooral het daarmee verbonden Richtschema - is zonder meer de opmerkelijkste bijdrage van het tweede GewOP. Het voorzien van dit planningsinstrument getuigt van

maturiteit. Helaas ontbreekt de omkaderende visie voor de ontwikkeling van deze gebieden. De selectie van de Hefboomgebieden vertrekt al te vaak vanuit het ruimtelijk potentieel van het Brusselse grondgebied en te weinig vanuit de prioriteiten die het gewest wil realiseren. De lijst met gebieden is dan ook lang. De focus ligt zowel op het centrum, als op het kanaal en de tweede stadsgordel. Het tweede GewOP maakt geen keuzes.

Dan was het eerste ontwikkelingsplan (1995) minder complex maar wel explicieter. Met name de afwezigheid van een duidelijke regionale ontwikkelingsvisie in het tweede plan maakt dat het oudere plan tot vandaag mentaal blijft doorwegen bij de Brusselse planningsdeskundigen en diensten. Bijna alle projecten en studies

› Geef de richtschema's de kracht van een RUP ‹

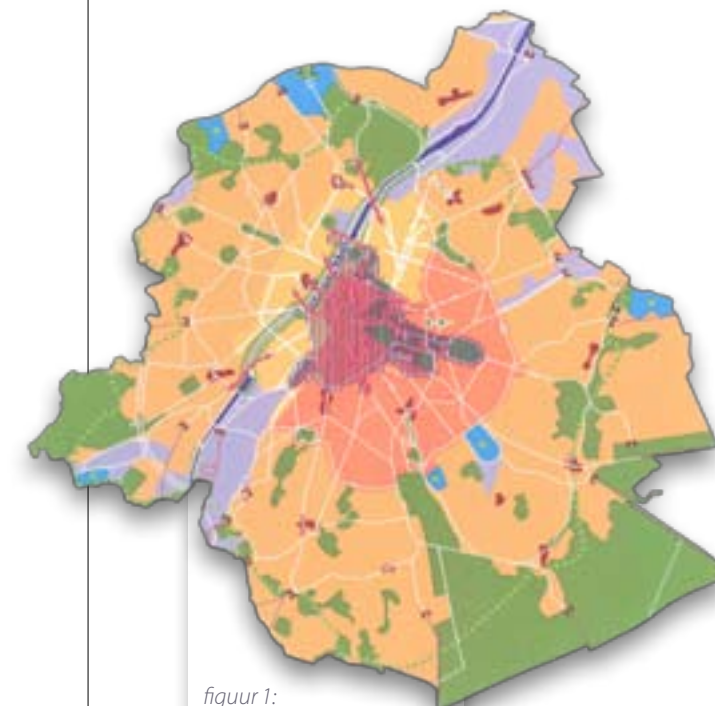
GewOP	Gewestelijk Ontwikkelingsplan navigatiekaart voor het beleid
GBP	Gewestelijk Bestemmingsplan legt de bodembestemmingen vast
Iris-plan	Gewestelijk Mobiliteitsplan
Hefboomgebied	zone met strategische gewestelijke uitdagingen
GGB	Gebieden Gewestelijk Belang

van de voorbije jaren hebben dan ook de centralistische stadsvisie van het eerste GewOP als uitgangspunt.

Hetzelfde geldt voor het tweede mobiliteitsplan (IRIS II, 2009).

Dat werd opgesteld ter ondersteuning van het tweede GewOP, dat geen duidelijke krijtlijnen voor ontwikkeling heeft uitgezet. IRIS II valt bijgevolg ook terug op de visie uit het eerste GewOP en focust op de versterking van het openbaar vervoer tussen het centrum en de tweede gordel, en niet op de versterking van het openbaar vervoer in de tweede gordel zelf. Die tweede gordel wordt dus niet als complementair aan het centrum beschouwd.

De infrastructuurprojecten die vandaag worden gerealiseerd, zijn dus nog altijd gebaseerd op de visie van het eerste GewOP. De

figuur 1:
De belangrijkste doelstelling van het eerste GewOP (1995) was de stadsvlucht keren

figuur 2:
De selectie van de Hefboomgebieden is geen vertaling van beleidsprioriteiten.

■ GGB
■ groene ruimte
■ hefbomgebied